

КЛЮЧОВОТО ЗНАЧЕНИЕ НА ВЪГЛЕВОДОРОДИТЕ В АРКТИКА ЗА РУСКАТА ФЕДЕРАЦИЯ В НАЙ-НОВО ВРЕМЕ

Гален Монеv

докторант

Исторически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме: Въгледородите в Арктика и тяхното усвояване са от ключово за Руската федерация в най-ново време. Ресурсите са важни не само икономически, но и геополитически, затова политиката на Русия в региона, освен разработване на нови находища на нефт и газ, включва развитие на инфраструктурата, инвестиции в нови добивни технологии и сключване на важни партньорства с чуждестранни компании.

Ключови думи: Русия, Руска федерация, въгледороди, нефт, газ, Северен морски път

Galen Monev–

PhD student at the Faculty of History, Sofia University „St. Kliment Ohridski“

The Key Importance Of Arctic Hydrocarbons To The Russian Federation In Recent Times.

Abstract: The hydrocarbons in the Arctic and their exploitation are of key importance for the Russian Federation in modern times. Resources are important not only economically, but also geopolitically. Russia's policy in the region is to the development of new oil and gas fields, infrastructure development, investments in new mining technologies and the conclusion of important partnerships with foreign companies.

Keywords: Russia, Russian Federation, Hydrocarbons, Oil, Gas, Northern Sea Route

„Арктика е бъдещето на нашето производство на нефт и газ“ (Новак, „Арктика...“). Тези думи принадлежат на Александр Новак, министър на енергетиката на Руската федерация в периода 2012 – 2020 г.

В днешния свят въгледородите са едни от ресурсите от най-важно икономическо значение. Известно е, че в руската арктическа зона се крият огромни находища на нефт и газ. Години наред те биват проучвани и експлоатирани, но едва в последните години това става още по-възможно и достъпно, благодарение на глобалното затопляне, което подпомага топенето на ледовете, а и заради развитието на добивните технологии. Редица

държавни, частни и международни компании инвестират в тази зона. Стимул за това са не само икономическите подбуди, а и политическите такива. За Руската федерация добивът на нефт и газ е от огромно значение за геополитическите процеси. Природните изкопаеми се изчерпват и това налага експлоатацията на нови находища, а Арктика представлява един не съвсем усвоен „резервоар“ с ресурси.

В момента от този регион се добива 1/10 от световния нефт и ¼ от природния газ. Само проучените досега находища възлизат на няколко десетки милиарди тонове нефт и трилиони кубически метри газ. До сега там са открити над 400 находища на нефт и газ, като към 2020 г. от около 60 от тях се добива активно. Освен нефт и газ, в Арктика има също така богати находища на олово, сребро, цинк, мрамор, никел, мед, въглища, злато, уран, волфрам, криолит и диаманти. Въпреки това, в много от проучените находища добив не се извършва, поради тяхната недостъпност и заради високата цена на разработването им.

Значението на въглеводородите в Руската арктическа зона е огромно, затова и политиката на руската държава в най-ново време еволюира към трайно настаняване в региона, включително и военно. Последните 10 години се основават редица партньорства между руски и чуждестранни компании за разработване на нови газови и нефтени находища, газопроводи и нефтопроводи и транспортна инфраструктура – железопътна, морска и речна.

Възможностите за усвояване на арктическите нефтени и газови находища на Русия са изключително големи. На базата на направени проучвания и анализи са признати за потенциални находища 43% от континенталната ѝ суша и 70% от континенталния ѝ шелф (Робинсон, Татаренко, Валерий *ПРОБЛЕМЫ...*). Основните са в европейската част на Руската арктическа зона и в северните райони на Сибир. Арктика с годините става все по-привлекателна за дългосрочни инвестиции, в сравнение с всяка друга област. Най-значимите от тях са свързани с експлоатацията на: газовите находища на полуостров Ямал, находища на диаманти, ниобий, редки минерали, фосфор в Якутия, цветни метали в Норилска област, Якутия и Чукотка, както и огромните запаси от газ и нефт в шелфа на Баренцово и Карско море (Робинсон, Татаренко, Валерий *ПРОБЛЕМЫ...*). Около 70% от въглеводородите, принадлежащи на Русия, се намират в шелфа на Баренцово и Карско море. Обещаващи производствени зони са и шелфовете на Източносибирско, Чукотско и Лаптевско море (Коньшев, Сергунин 2011:23).

В бъдеще прилежащият към нейната територия арктически шелф се очаква да се превърне в основен източник на нефт и газ не само за Русия, но и за световния пазар. Това стимулира руската държавна политика да се стреми да развива добива на въглеводороди. За да се случи това обаче, са необходими и широкомащабни проучвания, развиване на съществуващата и създаване на нова транспортна и промишлена инфраструктура, също и усвояване на екологични технологии за сондиране, добиване, обработка, съхранение и доставка на полезни изкопаеми.

Екологичното добиване на въглеводороди, с оглед спазването на екологичните норми, е не само от важност за екологите, но и поради икономически подбуди. Арктика е богата на биоресурси. Северните морета са дом на много уникални видове риби и животни, включително полярна мечка, арктическа лисица, нарвал, косатка, морж, белуга. Повече от 150 вида риби обитават арктическите и субарктическите води, включително треска, херинга, щука и писия, които са сред най-важните за руския риболов. Риболовът в арктическата зона осигурява до 15% от улова и производството на морски дарове в Русия (Кочемасов, Моргунов, Соломатин *Еколого...*). Приоритизирането на икономическата изгода в подбора на методите и мащабите на добив не бива да бъде за сметка на нарушаване баланса на биоразнообразието и застрашаването на природата. Друго изпитание пред Руската федерация е опазването на бита и традициите на малочислените местни общности, които живеят в тези региони. Тези обстоятелства донякъде са с предизвестен край, тъй като в момента печалбите и геополитиката са приоритетни пред природата и обичаите. От посоката на политиката им в бъдеще ще стане ясно дали може да се осъществява балансиран добив с отчитане нуждите на местните общности, природата и изпълнение на финансовите планове на компаниите.

Основните документи, които определят еволюцията и значението на усвояването на въглеводородите е „Стратегия за развитието на арктическата зона на Руската федерация и национална сигурност за периода до 2020 г.“ (*Стратегия... до 2020 г.*), а същата стратегия за периода до 2035 г. (*Стратегии... до 2035 г.*) показва как ще продължи тази еволюция. Ето три от най-важните приоритети, които са заложили в стратегията за периода до 2020 г:

- *„разработване и внедряване на нови видове оборудване и технологии в областта, рационално използване на природните ресурси, разработване на офшорни находища полезни изкопаеми и водни биологични ресурси, както и*

- предотвратяване и реагиране на нефтени разливи в ледени условия“ (Стратегия ... до 2020 г. - чл. 13, точка В).*
- *„разработване и прилагане на икономически механизми, които стимулират възпроизводство и рационално използване на минералните ресурси и биологични ресурси, енерго- и ресурсоспестяване, рециклиране на петролен газ в зоните за производство на нефт“ (Стратегия ... до 2020 г. - чл. 16, точка Е).*
  - *„Изпълнение на големи инфраструктурни проекти, които осигуряват интегрирането на арктическата зона на Руската федерация с развитите региони на Русия, развитието на Тимано-Печорската нефтена и газова провинция и въглеводородни находища на континенталния шелф на Баренцово, Печорско и Карско морета, полуостровите Ямал и Гидан(Стратегия ... до 2020 г. - чл. 11, точка Е).*

Политиката, която се залага в тези стратегии, е именно разработване на нови технологии при тежките, ледени условия, като целта е да се спазват, доколкото е възможно, екологичните норми. Същевременно в последната точка, която представям, се показва съвсем ясно кои са важните икономически зони за добив на въглеводороди, които са работещи и предстоят да бъдат разработвани.

С други думи, *трите кита*¹ на еволюцията на усвояването на въглеводородите в Руската арктическа зона в най-ново време са – технологии, икономика, инфраструктура.

Поради тази причина, а също и за да проследи еволюцията в процеса на усвояването, е важно да се види кои компании и къде разработват находища на въглеводороди в Руската арктическа зона.

Най-голямата действаща компания в Арктика, е Газпром. Тя притежава 30 лиценза за газови находища, разположени на руския арктически шелф. Дейността в този район се извършва в съответствие с Програмата разработване на въглеводородни ресурси в шелфа на Руската федерация до 2030 г. (Марков 2020: 9). Като допълнение, Газпром имат и дъщерно дружество, което развива нефтени находища – „Газпром нефт“ (ПАО «Газпром нефть»). Това е първата компания, която стартира добива на руски петрол в арктическия

---

¹ Трите кита – създаване на подходяща инфраструктура за добив и транспорт, развитие на добивните и транспортни технологии, икономическо значение от усвояването на въглеводородите.

шелф. За Газпром Арктика е регион, който предстои да се развива, въпреки тежките условия и отдалечеността от съществуващата инфраструктура.

Друга важна компания, която също оперира в региона, е Роснефт (НК Роснефть), която е най-големият притежател на лицензи за зони на континенталния шелф и активно продължава извършване на комплекс от геоложки проучвателни работи. Тази компания притежава 28 лицензионни зони в арктическия шелф с общи ресурси от 34,6 милиарда тона петролен еквивалент: Западна Арктика (Баренцово, Печорско и Карско море) – 19 проекта, в Източна Арктика (море Лаптеви, Източносибирско и Чукотско море) – 9 проекта (Марков 2020: 20).

Источник: rosneft.ru.

За мащабите на дейността ѝ и за значението, което се придава на региона, говори фактът, че през последните 5 години Роснефт инвестира в разработката на Арктическия шелф 100 милиарда рубли, провежда геоложки проучвания на площ от 800 кв. км. (Марков 2020: 24) и планира нови крупни инвестиции.

Нужно е да се отбележи, че в Руската арктическа зона оперират и редица чуждестранни компании. Пример е френската Тотал (TotalEnergies), която е една от най-големите международни добивни компании. Най-големият проект, който развива е „Ямал“, където тя работи в партньорство с руската компания „Новатек“. За мащабността на проекта са показателни цифрите – 200 кладенеца, летище, 15 танкера ледоразбивачи и инвестиция от над 27 милиарда долара (*Yamal LNG: A Gas Project...*).

Самата „Новатек“ е още една от важните компании, които оперират в региона. Тя се съсредоточава и върху развитието на терминали за втечен газ, като се възползва от възможностите, които ѝ предоставя Северният морски път.

Задължително трябва да се отбележи и присъствието в Арктика на една от най-големите световни нефтени компании – „Лукойл“. Освен в Руската арктическа зона, Лукойл развива – съвместно с други компании – проекти и в други арктически страни, например в арктическия шелф на Норвегия. Освен тях, още един важен играч в региона е „Китайската национална нефтена компания“, която след 2000-ната година разработва проекти в Арктика, някои от тях съвместно с Роснефт и с Новатек. Китайската държава развива проекти и през „Китайската национална офшорна нефтена компания“.

Всички тези големи компании са в основата на процеса по ускорено усвояване на въглеводородите в Руската арктическа зона. Тяхната дейност и целенасочената политика довеждат до това, че един регион, който до 90-те години на ХХ-ти в. трайно остава в периферията на руската политика, сега все повече започва да придобива изключително важно икономическо, политическо и стратегическо значение.

В тази връзка трябва да се отбележат и някои особености на региона, които имат своето значение за успеха на следваната от държавата политика. Слабата населеност на района е сериозен проблем, въпреки че в Руската арктическа зона има 46 града с население над 5000 души, като четири от тях са с население над 100 хил. човека. Действително,

компаниите докарват работна ръка основно от вътрешността на Русия, но наличните развити градски условия също спомагат, а освен това, по този начин се осигурява заетост и за местното население. Другата особеност, превърнала се в приоритет за руската държава в последните десетилетия и благоприятстваща усвояването на въглеводородите, е изграждането на промишлена инфраструктура, посредством нефтени и газови комплекси, магистрални тръбопроводи, атомни електроцентрали, летища, морски и речни пристанища.

Трето, но може би най-важно, е развитието на Северния морски път, който се поддържа от мощна флотилия ледоразбивачи. Тази основна транспортна артерия свързва не само множеството руски арктически региони, но и предоставя най-бързата възможност за връзка между Далечния Изток и Европа. Именно развитието на тези компоненти е бъдещето в еволюцията на усвояването на въглеводородите в Арктика.

Русия възнамерява да укрепи позициите си в Арктика и по военно политическия, и по финансово-икономическия фронт. Тази доктрина се налага от руския президент Владимир Путин от 2014 г. за региона, като през лятото на 2022 г. (*Русия ще укрепи...*) беше препотвърдена за пореден път във връзка с поредните икономически санкции спрямо Руската федерация. Икономическият потенциал на региона е от огромно значение, а усвояването на въглеводородите в Арктика и нейното развитие стават все по-важни за Русия, като се превръщат в ключов ход за геополитическите стратегии.

Цитирана литература:

Коньшев, В. Н. , Сергунин, А. А., 2011 г. *Арктика в международной политике: сотрудничество или соперничество?*, Российский институт стратегических исследований, Москва

Кочемасов Ю. В., Моргунов Б. А., Соломатин В. И. *Эколого-экономическая оценка перспективы развития Арктики.* <https://ecoteco.ru/id398/> (посетен на 11.11.2022 г.)

Крюков В.А., Крюков Я.В. 2019 *Экономика Арктики в современной системе координат // Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право.*

Куклина Е.А. 2020 г. *Инновационная деятельность предприятий нефтегазового сектора России как ключевой фактор реализации программы освоения Арктики // Горный журнал. — № 5 (2274). — 2020. с. 20-24.*

Марков, Борис редактор, юли 2020 г., Том 2. *Деятельность крупных нефтегазовых компаний в Арктической зоне России, Москва, с. 9.*

Новак, Александр: „Арктика — стратегический потенциал России“ — <https://forumarctica.ru/news/minister-novak-the-arctic-is-russias-strategic-potential/> (посетено на 09.11.2022 г.)

Робинсон, Борис В., **Татаренко**, Валерий И. *ПРОБЛЕМЫ ОСВОЕНИЯ УГЛЕВОДОРОДНЫХ РЕСУРСОВ РОССИЙСКОЙ АРКТИКИ*, <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-osvoeniya-uglevodorodnyh-resursov-rossiyskoy-arktiki/viewer> (посетен на 09.11.2022 г.)

СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ АРКТИЧЕСКОЙ ЗОНЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НА ПЕРИОД ДО 2020 ГОДА, <http://static.government.ru/media/files/2RpSA3sctElhAGn4RN9dHrtzk0A3wZm8.pdf> (посетен на 11.11.2022 г.)

Стратегии развития Арктической зоны Российской Федерации и обеспечения национальной безопасности на период до 2035 года, <https://base.garant.ru/74810556/> (посетен на 11.11.2022 г.)

«Роснефть» нашла в Арктике уже 1,7 трлн кубометров газа
Подробнее: <https://eadaaily.com/ru/news/2020/12/15/rosneft-nashla-v-arktike-uzhe-17-trln-kubometrov-gaza> (посетен на 17.02.2024 г.)